

## XVIII. YÜZYIL ORTALARINDA ANTEP'TE AİLE\*

Yrd. Doç. Dr. Galip EKEN\*\*

Aile bütün milletlerin çekirdeğini oluşturan, toplumların hem ihyasına hem de çöküşüne sebep olarak gösterilebilecek bir unsurdur. Bugüne kadar çeşitli sahalara mensup ilim adamları kendi bakış açılarından aile kavramını tarif etmişlerdir. Buna göre en genel anlamı ile aile, ana-baba, çocuklar ve yakın akrabalarından meydana gelmiş toplumsal ve ekonomik bir birlik olarak tanımlanmaktadır.<sup>1</sup>

Burada, uzun uzadıya bu tanımlar üzerinde durulmayacağı gibi, ele alınan şehir ve dönemin ötesinde genel bilgileri verme yoluna da gidilmeyecektir. Antep'e ait 109, 110 ve 113 nolu şer'iyye sicillerindeki ev satış senetleri, nikah akitleri, boşanmaya dair belgeler ile mirasa esas teşkil etmek üzere ölen kişinin ayrıntılı kimlik bilgisinin hemen altında varis olarak zikredilen eş, çocuk ve sair mirastan hak talep eden yakın akrabaların kaydedildiği ve toplam mal varlığını gösteren "Tereke Defterleri"nden hareketle, XVIII. yüzyıl ortalarında =1752-1756= yılları arasında Antep'te yaşayan ailenin fiziki mekan olarak yaşadığı ev, evinde kullandığı eşyalar, aile fertlerinin giyim ve kuşamı üzerinde durulacaktır. Yine aynı belgelerden

---

\* Bu çalışma, 23-25 Mayıs 1996 tarihleri arasında Gazi Üniversitesi ile Gaziantep Şehit Kamil Belediyesinin ortaklaşa düzenledikleri "Türk Tarihinde ve Kültüründe Gaziantep" adlı sempozyuma bildiri olarak sunulmuştur.

\*\* Cumhuriyet Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

<sup>1</sup> -Birsen Gökçe, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme" **Aile Yazıları I, Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç**, Derleyen Beylü Dikeçligil- Ahmet Çiğdem, Ankara 1990, s. 207.

faydalanarak ailenin teşekkül ve dağılması, aile reislerinin sosyal statü ve meslekleri ile eş ve çocuk sayıları ve ailenin ekonomik durumları aydınlatılmaya çalışılacaktır.

#### **Ailenin Yaşadığı Mekan: Ev**

Ailenin yaşadığı mekan olan evin, İslam toplumlarında mahremiyetin bir gereği olarak özel bir ehemmiyetinin olduğu bilinmektedir<sup>2</sup>. Ancak günlük hayatın önemli bir kısmını içerisinde geçirdiğimiz evler üzerine bugüne kadar daha ziyade Sanat Tarihçileri - o da çoğu kez muhteşem konak ve korunmaya alınmış evler üzerine - çalışmışlardır<sup>3</sup>.

Fakat son zamanlarda arşiv vesikalarına istinaden çalışmaları da görmekteyiz.<sup>4</sup>

Genelde, sokağa sırt çevirmiş ve avlu içerisinde yer alan müslüman evlerinin, bir veya iki yanında çeşmeleri bulunan, asmalı, çardaklı, sekili, meyveli - meyvesiz (eşcar-ı müsmire ve gayr-ı müsmire) ağaçları olan, geniş avlulu evler oldukları bilinmektedir.<sup>5</sup>

---

<sup>2</sup> -Bu konuda bkz. Halil İnalçık, "İstanbul: Bir İslam Şehri II", **Dergah Edebiyat Sanat Kültür Dergisi** II/ 25, İstanbul 1992.

<sup>3</sup> - Bu konuda bir kaç örnek için bkz. Halit Çal, "Tokat Evleri" **Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu, 2-6 Temmuz 1986**, Ankara 1987, s. 417-427; S.H. Eldem, **Türk Evi**, C. III, İstanbul 1991; M. Akok- A. Gökoğlu, **Ankara'nın Eski Evleri**, Ankara 1951; Celil Berk, **Konya Evleri**, İstanbul 1951.

<sup>4</sup> Bu konuda Ankara ve Kayseri için bkz. Suraiye Faroqi, **Man of Modest Substance House owner and House Property in Seventeenth Century Ankara and Kayseri**, Cambridge 1987; İstanbul için bkz. Robert Mantran, **XVI. ve XVII. yüzyılda İstanbul'da Gündelik Hayat**, Çev. M. A. Kılıçbay, İstanbul 1991, s. 162-168; Denizli için bkz. Tuncer Baykara, Yatağan, **Her Şeyi ile Tarihi Yaşatma Denemesi**, Tokyo, 1984, s. 139-149; Anadolu geneli için bkz. M. Tuş- Ö. Demirel- A. Gürbüz, "Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev, Eşya ve Giyim-Kuşam(XVI-XIX. yüzyıllar)" **Sosyo- Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi**, C.II, Ankara 1992,s. 703-706.

<sup>5</sup> - Ruşen Keleş, **Şhirciliğin Kurumsal Temelleri**, Ankara 1972, s. 25.

Genellikle kerpiç ve ağaç gibi tabii şartlara dirençsiz malzemelerden yapılan Antep evlerine ait bilgileri sicillerdeki menzil satış hüccetlerinden elde etmekteyiz. Bu vesikalara göre Antep evleri “tahtani” ve “fevkani” olmak üzere iki kattan oluşmaktadır. Elimizdeki belgelerde açık olarak belirtilmemesine rağmen diğer Anadolu şehirlerinde görüldüğü üzere, alt katın büyük baş hayvanların bağlandığı ahır olarak kullandığını sanıyoruz. Böylece kış aylarında evleri ısıtmak daha bir kolay oluyordu. Üst kat ise çoğu zaman iki oda, bir mutfak ve bir kiler bulunuyordu<sup>6</sup>

#### **Ev Eşyaları**

Genelde sade bir hayatı tercih eden Türk insanının kullandığı eşyalarda da bu sadelik gözlenmektedir. Evin döşemesinde çeşitli büyüklükte ve evsafa kilim, halı, seccade, cicim, keçe, şilte, velense, minder, hasır kullanılmaktaydı. Yukarıda belirtildiği üzere, sicillerde kaydı geçen evlerin genelde iki odası bulunuyordu. Eşyaların pratik bir şekilde serilip toplanabilmesinden dolayı bu iki oda oturma, misafir ağırlama ve yatma gibi her türlü günlük ihtiyaca cevap veriyor olmalıdır. Zira tereke kayıtlarında sıkça görülen yorgan ve döşeklerle geceleri yer yataklarının yapıldığını, gündüz de toplanarak bu tür ihtiyaçlar için ayrı odalar tahsis edilmediği bilinmektedir.

Oturma odalarında kışın ısınmak için kullanılan mangal, ateş maşası, ateş küreği vs. ile sıcaklığın verdiği rahatlıkla birlikte içilen kahvelerin yapıldığı çeşitli evsafa kahva takımları, fincan ve cezveleri müşahede etmekteyiz.

Geceleri odaların aydınlatılması şamdanlar vasıtasıyla olurken, temizlik ve abdest alımında kullanılan leğen, ibrik; kurulanmak için havlu; ayrıca hamam halısı, hamam taşı gibi insanların gündelik hayatlarında kullandıkları pek çok eşyalar bulunuyordu.

Mutfakta kullanılan eşyalar arasında da şunlar gözümüze takılmaktadır: Sağır, evsat yahut kebir oldukları belirtilen kazan, tava, sahan, sini, tepsi, lenger, teşt, bakraç; kullanma amaçlarına göre haşaf, şerbet, süt ve su tasları ile maşraba vs. görmekteyiz.

---

<sup>6</sup> - Bkz. **Antep Şer'yye Sicilleri** (AŞS) 113/8, 65, 70, 80, 85, 92, 96.

Söz mutfağa gelmiş iken burada tüketilen gıda maddelerine de şöyle bir göz attığımızda başta bulgur olmak üzere pirinç, un, nohut, kuru üzüm, pekmez vs. pek çok kuru gıda maddeleri bulunuyordu.

#### Aile Fertlerinin Giyim ve Kuşamı

Giyim ve kuşamın gündelik hayatta ayrı bir yeri bulunmaktadır. Bu durum kadın ve erkeğin başından ayağına kadar giydiği değişik cins ve evsftaki eşyalarında görülmektedir. Kadınlar başlarına yemeni, yaşmak, çarşaf, peçe giyerlerken; erkekler sarıgın muhtelif şekillerini başlarına sarmaktaydılar. Öte yandan kadın ve erkekler belden aşağısı için çoğunlukla don, belden yukarısı için de gömlek giymekteydiler. Bunların üzerine insanlar cinsiyetine göre entari, fistan çakşır, şalvar, hırka, yelek ile birlikte değişik renklerde zikredilen kaftan, kürk, kapama, çuka, cübbe, binış ve ceket giyiyorlardı.<sup>7</sup>

#### Ailenin Teşekkülü ve Dağılması

Toplumumuzda evlilik öncesi “nikahın mukaddemesi” olarak görülen bir nişanlılık dönemi var ki bu dönemde taraflar hem biri birilerini tanımakta hem de düğüne hazırlık yapmaktadırlar. Bu dönemde gelin ve damad adayları “namzedli” olup taraflar münsebetlerini bu çerçevede yürütmektedirler.

Nişanlılık döneminin belirli bir süresi yoktu. Çok küçük yaşlarda nişan yapılarak “namzedlinin belirli hale getirildiğini biliyoruz. Örneğin 9 Nisan 1752 (24 C.evvel) tarihli Antep’in Hayık Mahallesiine ait bir belgeden anlaşıldığına göre, Abdulkadir Beşe b. Mehmed, amcasının kızı Ümmühan binti Ahmed ile 10 sene önce, Ümmühan henüz “sagire” iken 20 krş mukaddem, 20 krş muahhar “mehir” olmak üzere amcası Ahmed, kızını

<sup>7</sup> -Antep’e ait 113 nolu sicildeki 35 adet tereke muhteviyatının ile çıkardığımız giyim ve kuşam eşyalarının benzerlerini Divriği, Samsun gibi muhtelif Anadolu Osmanlı şehirlerinde gördüğümüz gibi Anadolu genelinde de görebiliyoruz. Divriği için bkz. Galip Eken, **Fiziki Sosyal ve İktisadi Açından Divriği**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1993, s. 133; Samsun için bkz. Bahaeddin Yediyıldız, “Samsun Halkının Kullandığı Eşyalar Üzerine Bir Tahlil Denemesi”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri C. V.** Ankara 1983, s. 271-284; Anadolu geneli için bkz. M. Tuş ve ark., Agm., 703-706.

kendisine vermeyi vaad ediyor. Akılbaliğ olup rüşte erdikten sonra “namzedlim”dir diye 10 sene her ay 4 krş harçlık Ümmühan ve validesine teslim ediyor. Ancak aralarında “nikah-ı muayyene” olmadığından Abdulkadir “diyar- aharda” iken Ümmühan bir başkasına nikah ediliyor. Ve memleketine dönen Abdulkadir, 10 sene boyunca vermiş olduğu 480 krş olan harçlığı mahkeme kanalıyla geri istemektedir.<sup>8</sup> Bu belgeden de anlaşıldığı üzere nişanlılık dönemi bazen 10 sene gibi uzun bir süre devam edebiliyor; bu uzun sürenin sonunda bazen ayrılmalar da olabilmektedir. Ancak normal seyrinde giden bir nişanlılık döneminden sonra kıyılan nikah ile evlilik gerçekleşmekteydi.

### **Mehir ve Evlilik**

Antep sicillerinde nikah öncesi kadına verilen mehr-i muaccel, mehr-i mukaddem olarak; nikahtan sonrasına tecil edilen mehr-i müeaccel ise mehr-i muahhar olarak zikredilmektedir. Bahsi geçen bu mehirlerin nikahın malî cephesini ortaya koyduğu da bir gerçektir. Nikah kıyılmadan tesbit edilen mehirlerden “mukaddemi” daha nikah kıyılmadan çoğu zaman nişan esnasında peşin olarak ödenirken; kadının dulluk dönemi sigortası olarak müteala edebileceğimiz mehr-i muahhar boşanma ya da eşin vefatından sonra ödenmekteydi.

Antep’e ait mezkur 3 defterde bulunan gerek tereke, gerekse nikah akidlerinden çıkardığımız bilgilere göre en düşük mehr-i mukaddem ve muahhar 2 krş’dur.<sup>9</sup> Biraz önce belirtildiği gibi ödenen ya da taahhüt edilen mehir miktarları ile erkeğin sosyal statü ve dolayısıyla maddi durumu arasında çok yakın bir bağ bulunmaktadır. Tesbit ettiğimiz 20 adet nikah akidinde, mehr- mukaddem olarak 11(%55) erkeğin 10 krş, 1(%5)’i 20 krş, 1’i 40 krş, 1’i 50 krş vermiştir. Diğer 6(%30) kişi ise 10 krş’tan az Mehr-i mukaddem vermişlerdir.<sup>10</sup>

Nikah akdi ve terekelerden çıkardığımız 76 adet mehr-i muahhara gelince en az 2 krş verildiği görülürken, Nakıbzade Esseyid İbrahim Çelebi b.

<sup>8</sup> AŞS. 109/104.

<sup>9</sup> AŞS. 109/1.

<sup>10</sup> AŞS. 109, 110, 113 nolu defterlerden çıkarılan kayıtlardan.

Abdullah Ağa'nın sosyal statüsüne de uygun olarak 250 krş mehr-i muahhar verdiği tesbit edilmiştir.<sup>11</sup> 76 adet kayda birlikte baktığımızda ise bunlardan 24(%32)'ünün 2-10 krş arası, 11(%14)'i 15-20 krş arası, 10(%13) 'u 25-30 krş arası, 1(% 1.5)'i 60 krş, 1'i 80 krş, 2(%3)'si 100 krş vermişlerdir. Ancak mehir miktarları belirtilen bu 76 kişinin içerisinde 7'si iki evli ; 2'si de üç evlidir. İki evlilerden sadece 2'si (1'i 100+100; diğeri 30+30 krş) eşlerine eşit miktarda mehr-i muahhar verirken diğeri bu eşitliğe riayet etmemişlerdir.

Burada belirtilmesi gereken bir nokta daha var ki o da bakire ile dul bir kadına verilen mehir arasında bir farklılığın olduğudur.<sup>12</sup>

### **Boşanma**

Eski tabirle “talak” olarak ifade edilen karı- kocanın çeşitli sebeplerle birbirinden ayrılmaları demek olan boşanmanın, sebeplerinin başında geçimsizlik gelmektedir.

Tesbit edilen 16 adet boşanma davasından sadece birinde erkeğin şikayetçi taraf olduğu görülmektedir. Diğer 15(%94)'inde kadının şikayeti üzerine vuku bulmuştur. Kadınların şikayeti ile gerçekleşen 15 boşanmanın 7(%47)'si talak-ı selase ile olurken, diğer 7'si “ beynimizde hüsn-i zindegânımız olmayub” diye ifade edilen geçimsizlik sebebiyle gerçekleşirken, biri de erkeğin kocalık vazifesini yapamamasından kaynaklanmıştır. Kocam “gayr-ı medhul biham olup”, “aramızda halvet-i sahiha “ olmamıştır şikayetinde bulunan kadın boşanmak için mehir ve sair taleplerinden vazgeçtiği gibi “bedel- i hâl” olarak kocasına 28 krş vermiştir.<sup>13</sup>

İddet dönemi denilen, boşanan kadının yeni bir evlilik yapabilmesi için 3-4 aylık bir süre beklemesi gerekmektedir. Bu dönemde kadının mağdur olmaması için erkeğin, boşadığı karısına, iaşesinin temin ve hayatını devam ettirebilmesi için “nafaka-i iddet” ve “me’ünet-i sükena” tazminatlarını hukuken ödemesi icab etmektedir Ancak tesbit ettiğimiz belgelerde de

<sup>11</sup> AŞS. 110/230.

<sup>12</sup> -Örneğin tesbit ettiğimiz 2 dul kadınla evlenen erkeklerden biri mehr-i mukaddem ve muahhar için 3'er krş öderken bkz. AŞS. 109/2; diğeri mukaddem ve muahhar mehir için 5'er krş vermiştir bkz. 110/ 255.

<sup>13</sup> AŞS. 109/226.

görüldüğü üzere geçimsizlikten kaynaklanan ve kadınların şikayeti ile vuku bulan 7 adet boşanmada da kadınlar mehir-i muahharlarıyla birlikte “nafaka-i iddet” ve “meünet-i sükenâ”larından vaz geçmişlerdir. Talak-ı selase sonucu olan diğer 7 adet boşanmada ise bu kez kadını boşayan koca olduğu için (1 adet erkeğin şikayeti ile olan boşanmada da aynı durum söz konusu) mehir, nafaka-i iddet ve meünet-i sükenanın kadınlara ödendiğini görmekteyiz.<sup>14</sup> Nafaka-i iddete örnek teşkil etmesi açısından yine sicillerden elde ettiğimiz bir belgeye göre Antep’in Hakal karyesinde Mehmed b. Mustafa, karısı Fatıma binti Çolak Ahmed’den boşanırken nafaka-i iddet olarak 25 krş ile birlikte bir de tüfenk vermiştir.<sup>15</sup>

#### **Aile Reislerinin Sosyal Konumları**

Aile reislerinin sosyal konumlarına tereke defterleri vasıtasıyla muttali olmaktadır. Bu kayıtlarda tereke sahibinin ismiyle sahib olduğu lakabı, mesleği, dini ve sosyal konumuna ait varsa ünvanları ihmal edilmeden yazılmaktadır. İncelediğimiz 250 adet terekeden 238(%95)’i müslümanlara, 12(%5)’si ise gayr-i müslimlere aittir. (bkz. Tablo 1). Önce müslüman aile reislerinin sosyal konumlarını irdelenecek olursak şu neticeler ortaya çıkmaktadır. 238 müslüman terekesinden 168(%71)’i erkek, 70(%29)’i kadınlara aittir.

---

<sup>14</sup> Kadınların istekleri sonucunda neticelenen boşanmalarda, kadının mehir, nafaka-i iddetlerinden vazgeçtiklerini, ancak erkeklerin şikayetleri sonucunda boşanma vuku bulursa mehir ve nafakanın ödendiğine dair ayrıca bkz Galip Eken, Agt. s. 136.

<sup>15</sup> -AŞS109/255.

**Tablo:1 Tereke Sahipleri**

Cinsiyet	Müslim		Gayr-ı Müslim		Toplam	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Kadın	70	29	2	17	72	29
Erkek	168	71	10	83	178	71
Toplam	238	95	12	5	250	100

Aile reisliğini deruhte eden 168 müslüman erkeğin kimliklerine baktığımızda bunlardan 47(%28)'isi "el-hac" ünvanına sahip bulunmaktadır. Bu rakam, maddi olarak " hali vakti " yerinde olan müslümanların yerine getirebildiği Hac ibadetinin, fevkalade yüksek bir oranda ifâ edildiğinin de göstergesidir.<sup>16</sup> Dini vazifenin yerine getirilmesinin yanında ayrı bir saygınlık kazandırdığını da rahatlıkla söyleyebiliriz. Bugün bile Antep'de hacca giden müslümanlar, hac dönüşü, evlerinin giriş kapılarına rabt ettikleri Kâbe resimleriyle sanırım gayr-i şuuri de olsa bir parça saygınlık beklemektedirler. Bu arada elimizdeki verilerden hareketle hiçbir kadının hacca gitmediği görülmektedir ki buna sebep, biraz da hac yolunun uzunluğu ve meşakkati olsa gerektir.<sup>17</sup>

El-hac ünvanından sonra en sık rastladığımız bir başka ibare "Es-seyyid"dir. Hz. Peygamberin soyundan gelenlerin kullandığı ve toplum içinde ayrı bir saygınlık emaresi olan bu sıfatı şüphesiz her önüne gelen

<sup>16</sup> - XVIII. yüzyıl başlarında bu oran Ankara için %20 olarak tesbit edilmiştir. bkz. Ömer Demirel, "1700-1730 tarihlerinde Ankara'da Aileninin Niceliksel Yapısı", **Bellekten**, C.LIV/ 211, Ankara 1991,s.947.

<sup>17</sup> -Ankara'da da kadınların hacca nadiren gittikleri görülmektedir. bkz. Ö. Demirel, Agm. 947.



kullanamazdı. İncelenen tereke sahiblerinden 19(%11)'u<sup>18</sup> Es-seyyid ünvanına sahiptir.<sup>19</sup>

Ehl-i ilim sınıfından müteala edilen üst düzeyde medrese tahsili almış "Molla"dan ise 13(%8) kişi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra 1 Hafız bir de müstakillen "efendi" ünvanına sahip hane reisi görülmektedir.

Ehl-i örfün içinde yer alan beşe 4(%2), bey 2(%1), çavuş 2(%1) kişiye rastlanmakta olup toplam terekenin %5'ine tekabül etmektedir.

Öte yandan bu tereke sahipleri içinde bakkalından kasabına, demircisinden nalbandına, debbağından cullahınına, kahvecisine ve sair meslek dallarında zanatlarını icra eden 40 aile reisi bulunmaktadır ki bu da %27'lik bir oran demektir.

Gayr-ı müslim 10 adet hane reisinden 5 (%50)'inin mesleği belirtilmezken, diğer 5'inin nalband, kalaycı, tüfenkçi, kapucu ve ekmeççi olduklarını görüyoruz.

### Eş Sayısı

Aileler, evlilikle kaim olmaktadır. Ancak evlilikler bazı toplumlarda tek eşle gerçekleşirken, bazılarında birden fazla eşle vuku bulmaktadır. İslamiyetin nüzul bulduğu çağda Arabistan yarımadasında çok kadınla evlilik yaygın olup, İslamiyet buna belirli şartlarla sınır getirmiştir. Esasen burada bir noktanın açıklığa kavuşturulması gerekmektedir: Osmanlı Toplumunda, yaygın olan kanaate uygun olarak birden fazla eşle yapılan evliliğin fazla-yüksek olup olmadığıdır?

Tablo 3'de görüleceği üzere 168 adet müslüman erkekte 157 (%93)'si evli, 7 (%4)'si dul, 4 (%2)'ü de bekindir. Aşağıdaki Tablo 2 'de de görüleceği üzere evli 157 adet müslüman erkeğinin 133'ü yani %85'i tek kadınla evlidir. 19 (%12) erkek iki evli, 5 (%3) erkek de üç evlidir. Dört kadınla evli erkeğe ise hiç rastlanmamıştır

---

<sup>18</sup> -Bu 19 kişinin 8'i Es-seyyid ünvanını tek olarak kullanırken, diğer 8'i El\_hac ile birlikte, 2'si Çelebi ile, 1'i de Molla ile birlikte kullanmaktadırlar.

<sup>19</sup> -Ankara ile kıyaslandığında bu rakam %10'dur. bkz. Ö. Demirel, Agm. s. 948.

**Tablo:2 Müslüman Erkeklerin Eş sayısı**

Cinsiyet	1 Evli		2 evli		3 evli		Toplam
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	
Müslim Erkek	133	5	19	2		3	157

Esasen Anadolu genelini içine alan bir çalışmada da<sup>20</sup> birden fazla eşle yapılan evliğin oranı %10 civarlarındadır. Ayrıca burada birden fazla kadınla yapılan evliliklerin zaman zaman bir takım ihtiyaçlarından kaynaklandığı görülmektedir. Mesala Antep'te birden fazla eşi olan 24 erkekten 1(%4)'nin hiç çocuğu yok, 4 (%17)'nünerkek çocuğunun küçük olduğuna bakılırsa erkek çocuk sahibi olmak için, 1'nin de iki evli olmasına rağmen 1 kız,

**Tablo 3: Tereke Sahiplerinin Medeni Hali**

Cinsiyet	Evli		Dul		Bekar		Toplam
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	
Müslim Erkek	157	93	7	4	4	2	168
Müslim Kadın	58	83	8	1	3	4	70
G. Müslim Erkek	10	100	0	0	0	0	10
G.Müslim Kadın	2	100	0	0	0	0	2
<b>Toplam</b>	227		5		7		250

1 erkek 2 çocuğunun olduğuna bakılırsa ikinci evliği çocuk sahibi olmak için yapmış olmalıdır. Yani çok eşli toplam 24 kişiden 7 (%29)'sinin bir o günün şartlarında bir zarurete binaen birden fazla kadınla evlendikleri söylenebilir. Geriye kalan çok eşli 17 (%11) kişinin keyfen bu evlilikleri yaptıkları söylenebilir. Bu noktada çok eşli olanların kimliklerine ve tereke miktarlarına bakıldığında 16 (%67)' sının zâde, ağa, el-hac, molla gibi

<sup>20</sup> -Bkz. M. Tuş-Ö. Demirel- A. Gürbüz, "Osmanlılar'da Ailenin Demografik Yapısı" *Sosyo-Kültürl Değişme Sürecinde Türk Ailesi* C.I, Ankara 1992, s. 102-106.

toplumun “havas” sınıfına dahil ve hali vakti yerinde insanlar oldukları gözlenmektedir.

### Çocuk Sayısı

İslam toplumlarında evlilikteki asıl maksat neslin bekası anlamına gelen çocuk sahibi olmaktır. Bu noktada cemiyette yaygın olan kanaata göre Osmanlı Toplumunu çok çocuklu bir aile yapısına gerçekten sahip miydi? Bu kanaatin de son zamanlarda arşiv vesikalarına istinaden yapılan çalışmalar neticesinde doğru olmadığı anlaşılmıştır.<sup>21</sup>

**Tablo 4: Evli Erkeklerin Çocuk Sayıları**

	Ailelerin Çocuk Sayıları																		Top.
	Çocukuz		1		2		3		4		5		6		7		9		
	A*	%	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%	A	%	
M.	10	6	21	13	33	21	38	24	30	19	10	6	8	5	4	3	2	1	157
G.M.	1	10	1	10	1	10	1	10	3	30	2	20	1	10					10

\*- A: Adet.

M: Müslim

G.M.: Gayrı Müslim

Antep örneğinde 157 evli erkeğin terekesine bakıldığında (Tablo 4’de görüldüğü üzere) bunlardan 10(%6)’unun hiç çocuğunun olmadığı, 21(%13)’inin 1 çocuğu olduğu, 33(%21)’inin 2 çocuğu olduğu, 38(%24)’inin 3 çocuğu olduğu, 30 (%19)’unun 4 çocuğu olduğu, 4 (%3)’ünün 7 çocuğu, 2(%1)’sinin 9 çocuğu olduğu müşahede edilmektedir. Görüldüğü üzere ilk sırayı %24’lük oranla 3 çocuklu aileler alırken, onu %21’lik oranla 2 çocuklu, %19’luk oranla da 4 çocuklu aileler takip etmektedirler.

<sup>21</sup> - Bkz. M.Tuş ve arkadaşları, “Ailenin Demografik Yapısı “ s. 106-11, bu çalışmada ailelerin ortalama çocuk sayısı 2.5 olarak görülmektedir.

Toplam evli 157 hane reisinin 620 çocuğu gözükmekte olup hane başına ortalama 3 çocuk düşmektedir. Bu rakama anne-babanın da ilave edilmesi ile bir hanede yaşayan insan sayısının 5 olduğu söylenebilir.<sup>22</sup>

Tereke sayısı az olmakla birlikte gayr-i müslimlerin çocuk sayısını baktığımızda ortalamanın 3.6 olduğu görülür ki bu rakam da diğer Anadolu şehirlerinde olduğu gibi Antep'te de gayr-i müslim ahalinin belki de azınlık olmasından kaynaklanan nedenlerle müslümanlardan daha fazla çocuk sahibi olma duygusu içinde oldukları kanaatini vermektedir.

#### **Ailenin Ekonomik Durumu**

Bu kısımda ailenin ekonomik boyutuna elimizdeki tereke miktarlarından hareketle bakmaya çalışacağız. Bugün olduğu gibi Osmanlı döneminde de hanenin reisi olan baba, hane geçimini deruhte etmekteydi. Ancak, evlendirilen erkek çocuklar, yeni bir hane açana kadar aileye ekonomik açıdan destek olmaktaydılar. Aile reisi bazında ele alacağımız 157 erkeğin daha önce de belirtildiği gibi 40(%25)'i esnaflık ve çeşitli iş kollarında çalışarak yaşelerini temin ediyorlardı. Diğer %75 'lik grubun ise geçimlerini nasıl temin ettiklerine dair elimizde net bir bilgi olmamakla birlikte bunların bir kısmı ehl-i ilm, bir kısmı hânedanzâde, ağa, bey gibi toplumun iktisaden de üst düzeyine mensup insanlar olup topraktan ve sahip oldukları dükkan ve bina rantlarından gelir elde ediyorlardı

---

<sup>22</sup> -Esasen yapılan de-iğer çalışmalar da bu 5 rakamını ortaya koymaktadır. Bu konuda bkz. Nejat Göyünç, "Hane Deyimi Hakkında", **İÜEF Tarih Dergisi**, 32(1979), s. 331-348; Ö. Demirel, "Ankara'da Aile", s. 106-111.

Tablo 5: Tereke Miktarları (krş)

Cinsiyeti	2-100		101-250		251-500		501-100		100-		Toplam
	Adet		Adet		Adet		Adet	%	Adet	%	
Müs.Erk	38	23	55	33	34	20	23	14	18	11	168
Müs.Kadın	29	41	23	33		11		11			
G.M.Erkek		50	2	20	3	30					10
G.M.Kadın	1	50	1	50							2
<b>Toplam</b>	73		81		45		31		20		250

Tereke miktarlarını tasnife tâbi tuttuğumuzda Tablo 5’de görüldüğü üzere 168 adet müslim erkek terekesinden 55’i 101-250 krş arasında bir mal varlığına sahip olarak %33’lük bir oranla ilk sırada yer alırken bunu 1-100 krş arasında terekeye sahip olanlar takip ediyor ki toplam 38 kişi ile % 23’lük bir oran demektir. 251-500 krş arasında mal sahibi olanlar %20 (34 kişi), 501-1000 krş mal sahibi olanlar %14 (23 kişi), 1000 krş’u aşabilenlerin oranı ise 18 kişi ile %11’dir. Ancak burada Antep’in Kurb-ı Şehre Küstü Mahallesinde oturan 3 evli Misafirzâde El-hac Ali b. El-hac Mustafa’nın 8.000 krşluk mal varlığına sahip bulunduğunu zikretmeden geçemeyeceğiz.<sup>23</sup>

Bu arada aileyi asıl çekip çeviren kadınların da erkeklerin sahip oldukları miktarda olmasa bile müstakilen kendilerine ait mal varlıklarının bulduklarını görüyoruz (bkz. Tablo 5).

Gayr-i müslim ailelere gelince, bunlara ait tereke miktarının azlığından dolayı bir genellemeye gitmek sakıncalı olmakla birlikte bir fikir vermesi açısından şu söylenebilir: Gayr-i müslim ailelerin, müslüman ailelere oranla daha az bir mala sahip oldukları görülmektedir.

Sonuç olarak Antep’te bölgesel bir takım farklarla birlikte oturan evden tutun da, kullanılan eşya ve giyim-kuşama kadar Anadolu geneli ile çok fazla bir farklılığın olmadığı gözlenirken; evlilik öncesi ve sonrasında takip

<sup>23</sup> AŞS. 110/215.

edilen usul ile eş ve çocuk sayılarındaki oran da diğer Anadolu şehirlerindeki gibi oldukça yakın bir grafik çizmektedir. Bu sonuçlar da bize, ortak değerlere sahip bir topluluğun farklı bölgelerde yaşasalar bile aynılık gösteren pek çok taraflarının bulunduğuna işaret etmektedir.